

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 25 september 1919 kl. 12 m.

Första särskilda utskottets utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbud tillsvidare i vissa fall av skatteköp.

Närvarande: herrar greve Hamilton, C. E. Svensson*, Nilsson i Skottlandshus, Holmquist, Bäckström, Barthelson, Ivar Pettersson, Örne*, Wohlin, Nilsson i Tånga*, Olsson i Kullenbergstorp, Bärge, Waldén, von Sneidern, Magnusson i Skövde, Wigforss*, Öhngren, Sederholm*, Gunnar Andersson*, Johansson i Uppmälby, Johansson i Kullersta och Hedin.

* Icke närvarande vid justeringen.

I en till riksdagen den 2 augusti 1919 avlåten, till första särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 11, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen besluta, att, i avbidan på utredning och förslag rörande revision av gällande bestämmelser om skatteköp, tillsvidare och intill dess annorlunda kunde varda beslutat, skatteköp i andra fall, än såvitt angår de Halländska kyrkornas hemman, Danviks hospitals hemman, Visingsö skolegodshemman samt rekognitionsskogs- och därmed likställda hemman, icke skall äga rum.

I anledning av detta Kungl. Maj:ts förslag får utskottet erinra om följande. I en vid 1919 års lagtima riksdag av herrar Hansson i Rättvik och Karlsson i Sandviken väckt motion yrkades, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära skyndsamma åtgärder och förslag till riksdagen därom, att bolags förvärv av åborätt och skatteköp av kronojord måtte fortast möjligt förhindras och upphöra. Motionen behand-

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1919. 11 saml. 1 avd. 4 häft. (Nr 4.) 1

lades av andra lagutskottet, som i anledning av densamma i grundlagsenlig ordning infortrade utlåtande av kammarkollegium. Andra lagutskottet förklarade sig anse frågan om revision av det svenska skatteköpsväsendet, sådant det för närvarande bestode och verkade, vara av den betydelsefulla och trängande art, att utskottet funnit sig böra till behandling upptaga nämnda fråga även i den mån den finge anses falla utom ramen för motionärernas yrkanden. Efter anförd motivering hemställde utskottet, att riksdagen måtte *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av allmän och fullständig revision av gällande bestämmelser angående skatteköp, *dels ock* för sin del besluta, att tillämpning av sagda bestämmelser, i andra fall än såvitt anginge skatteomföring av krononybyggen, tillsvidare icke skulle äga rum.

Utskottets hemställan bifölls av andra kammaren men avslogs av den första, vadan alltså frågan vid 1919 års lagtima riksdag hade förfallit.

Till ovannämnda, vid propositionen fogade statsrådsprotokoll har chefen för finansdepartementet, efter att hava erinrat om vad vid sistnämnda riksdag andra lagutskottet hemställt och riksdagens kamrar beslutat i berörda ämne, meddelat, att frågan om revision av gällande skatteköpsbestämmelser redan dessförinnan varit föremål för överväganden inom finansdepartementet, där utredningen i ämnet sedermera fullföljts. Efter att hava lämnat en historisk översikt och redogjort för den verkställda utredningen, har departementschefen förklarat sig finna i hög grad påkallat, att en allmän revision av gällande bestämmelser angående skatteköp så snart ske kunde komme till stånd. För att en sådan revision icke måtte förfela sitt ändamål har nu i denna proposition föreslagits, att i avbidan på densamma och det förslag, vartill den kunde föranleda, skatteköp, utom i vissa undantagsfall, tillsvidare icke må äga rum. Ett ytterligare resultat av berörda utredning föreligger i en likaledes den 2 augusti 1919 dagtecknad proposition nr 14, i vilken framlagts förslag om definitivt upphörande av skatteköp av s. k. rekognitionsskogar.

Beträffande omfattningen och beskaffenheten av den jord, som enligt gällande författningar för närvarande kan skatteköpas, torde utskottet till en början få hänvisa till den inom kammarkollegium länsvis upprättade sammanställning, som finnes återgiven i chefens för finansdepartementet anförande till det i propositionen åberopade statsrådsprotokoll (sid. 18). Vidare har utskottet för att erhålla en noggrannare överblick av de intressen — kronans och enskildas — vilka det här gäller, ansett önskvärt att erhålla vissa närmare uppgifter rörande fastighe-

ter, som kunna till skatte lösas. Dessa uppgifter, vilka med hänsyn till den korta tid, inom vilken uppgifternas insamlande måste vara avslutat, ansågs böra begränsas till hemman och hemmansdelar, med uteslutande sålunda av jordlägenheter, syntes utskottet böra avse namn, nummer, mantal, belägenhet och areal, därvid beträffande arealen särskilda uppgifter borde meddelas om inrösningsjorden och om avrösningsjorden; och ansågs jämväl lämpligt att erhålla upplysning, vilka dylika hemman eller hemmansdelar innehades av bolag. Sedan utskottets nu omnämnda önskingar delgivits chefen för finansdepartementet, avlät departementschefen den 25 augusti 1919 en rundskrivelse till samtliga länsstyrelser, vari länsstyrelserna anmodades att inom viss tid till finansdepartementet inkomma med uppgifter, i den mån sådana kunde lämnas, i ovan angivna hänseenden angående sådana med åbo försedda hemman och hemmansdelar av krono natur (ej jordlägenheter), vilka kunde till skatte lösas. På grund av nämnda anmodan hava uppgifter inkommit från 22 län, vilka uppgifter sedermera tillhandahållits utskottet. Av desamma framgår, att åtskilliga hemmansdelar icke kunnat identifieras ävensom att ett betydande antal ligger i samfällighet med andra hemman eller med dem har gemensam andel i vissa ägoslag. I fråga om vissa hemmansdelar har uppgivits, att lagfart å dem meddelats å angivna tider för enskilda personer. Trots anförda förhållanden har utskottet ansett de inkomna uppgifterna kunna vara i sin mån belysande för den föreliggande frågan, och har utskottet därför låtit upprätta den sammanställning med tillhörande förklarande noter, vilken finnes såsom bilaga fogad vid detta utlåtande.

På de skäl, som chefen för finansdepartementet till ovannämnda, i propositionen åberopade statsrådsprotokoll anført finner utskottet angeläget, att en allmän revision av bestämmelserna angående skatteköp kommer till stånd. Syftet bör härvid enligt utskottets mening vara i första hand att, sedan de rättsförhållanden, som beröras av dessa bestämmelser, blivit utredda, på grundval härav ett förslag uppgöres, varigenom ordning och reda införas i hithörande, för närvarande bristfälligt reglerade förhållanden. Särskilt vill utskottet framhålla önskvärdheten av att vid utarbetandet av ett sådant förslag tages under omprövning, huruvida icke åboar, vilka själva bruka sin jord, eller med dem likställda kunna bibehållas vid lämpligt anordnad lösningsrätt till inägojord samt att jämväl tillses, att deras husbehov av skog kan tillgodoses.

Vidare delar utskottet departementschefens uppfattning därom att, i avbidan på utredningens resultat, ett provisoriskt förbud av skatteköp

Utskottet.

måste meddelas, om icke utredningens resultat skall äventyras. Inom utskottet har ifrågasatts, huruvida icke sådant undantag från förbudet borde stadgas, varigenom åt Kungl. Maj:t inrymdes befogenhet att i särskilda fall bereda möjlighet till skatteköp för åboar, som själva bruka sin jord. Utskottet har emellertid ansett ett sådant föregripande av den avsedda utredningen, som en dylik anordning skulle i sin mån innebära, icke vara påkallad, då förbudet är provisoriskt och avsett att gälla endast under tiden för utredningen.

Då utskottet följaktligen går att tillstyrka bifall till den föreliggande propositionen, vill utskottet med avseende å den förestående utredningen, under erinran om de viktiga enskilda intressen som av hörande bestämmelser beröras, uttala den förhoppningen, att utredningen måtte bedrivas med all den skyndsamhet som förhållandena medgiva.

I anslutning till vad föredragande departementschefen anfört vill utskottet erinra, att den föreliggande propositionen icke har avseende å skatteomföring av krononybyggen i de norrländska länen, som alltså bör fortfarande få äga rum enligt gällande bestämmelser. Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall Kungl. Maj:ts förevarande proposition, besluta,

att, i avbidan på utredning och förslag rörande revision av gällande bestämmelser om skatteköp, tillsvidare och intill dess annorlunda kan varda beslutat, skatteköp i andra fall, än såvitt angår de Halländska kyrkornas hemman, Danviks hospitals hemman, Visingö skolegodshemman samt rekognitionsskogs- och därmed likställda hemman, icke skall äga rum.

Stockholm den 24 september 1919.

På första särskilda utskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Reservationer:

av herrar *Nilsson* i Skottlandshus, *Barthelson*, *Magnusson* i Skövde, *Sederholm* och *Hedin*, vilka yrkat, att det i propositionen föreslagna förbudet av skatteköp måtte gälla endast för tiden till den 1 maj 1921;

samt av herrar *Wohlin*, *Ivar Pettersson* och *Olsson* i Kullenbergs-
torp, vilka anförde:

»Gällande författningar om skatteköp äga visserligen icke karaktär av civilrättsligt bindande avtal mellan kronan och vederbörande åboar och konstituera än mindre någon i grundlag befastad rätt till sådana köp. Rätten att till skatte lösa under stadgad åborätt innehavda kronohemman och kronolägenheter har emellertid sedan tvåhundra år tillbaka av bondeallmogen betraktats som en av dess största förmåner, varom bland annat vittnar, att densamma i samband med 1789 års förenings- och säkerhetsakt fick privilegienatur.

Frånsett de jordbrukspolitiska synpunkterna, som beträffande de jordbruksfastigheter, vilka ännu kunna till skatte lösas, alltjämt i våra dagar äga någon betydelse, tala sålunda synnerligen starka billighetsskäl för att åboar, som bruka sådana fastigheter, bibehållas vid samma rätt som tiotusentals av med dem likställda åboar åtnjutit i förfluten tid. Dessa billighetsskäl äro så mycket mera vägande, som dels lagfart och därefter understundom jämväl in-teckning beträffande ifrågakommande fastigheter icke sällan, med förbiseende av krononaturen, beviljats och dels uraktlåtenheten att göra ansökan om skatteköp ofta berott på att åboarna förvärvat sin rätt genom arv och icke kommit sig för att göra ansökan om skatteköp.

Enligt vår uppfattning vinnas icke genom ett bifall till utskottsmajoritetens förslag tillfredsställande garantier för att billighetssynpunkterna i fråga bliva vederbörligen beaktade. Den utredning rörande revision av gällande bestämmelser om skatteköp, som av utskottsmajoriteten förutsattes, skulle nämligen, förutom utredningar av ifrågakommande kronofastigheters läge och arealer av särskilda ägoslag, de sittande åboarnas författningsenliga rätt till fastigheter m. m., jämväl omfatta, huruvida de enskildes lösningsrätt bör i nuvarande eller reviderad form fortbestå eller ersättas med andra regler för rättsförhållandets ordnande. Då utskottet framhåller »önskvärdheten» av att vid utarbetandet av förslag i ämnet »tages under omprövning, huruvida icke åboar, vilka själva bruka sin jord, eller med dem likställda kunna bibehållas vid lämpligt anord-

nad lösningsrätt till inägojord», så lämnas härmed öppet, om skatteannarätten bör fortbestå eller utbytas mot helt andra upplåtelseformer, såsom t. ex. tryggad besittningsrätt i en eller annan form. Vi anse emellertid obilligt, att det lilla antalet ännu återstående jordbrukare av nu omberört slag göres till föremål för experiment med sådana nya upplåtelseformer. Riksdagen borde fastmera enligt vårt förmenande, i den mån åboarna själva bruka fastigheterna samt fråga är om inrösningsjord och för jordbrukets bestånd nödig skogs- och hagmark, uttryckligen hava uttalat, att sådana åboar böra bibehållas vid deras nuvarande rätt.

Däremot synes det oss vara riktigt, att möjligheten till sådana missbruk av skatteköpsrätten omedelbart undanröjes, som äro den egentliga anledningen till den kungl. propositionen och som bestå i att personer kunna mot ringa skatteköpsskilling under äganderätt förvärva skogsområden, vilka hava ett betydande värde och vilka ej äro för något jordbruks vidmakthållande nödvändiga. För att dylika missbruk må kunna förebyggas, erfordras, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, en revision av gällande bestämmelser om skatteköp ävensom ett av statsmakterna fattat beslut om att, i avbidan på resultatet av denna revision, skatteköp i andra än i vissa angivna fall icke skall äga rum.

En viss begränsning i tiden av den föreslagna suspensionen synes oss emellertid skäligen böra göras.

Ehuru vi helst önskat, att riksdagen hade gjort ett uttalande i ovan angiven riktning, få vi, då förslag härom torde möta formella hinder, inskränka oss till att såsom vår mening uttala, att oavsett de förändrade stadganden i det nu omberörda ämnet, som i övrigt kunna finnas erforderliga, kronoåboar, med undantag av bolag eller föreningar, vilka enligt nuvarande bestämmelser äro berättigade till skatteköp, böra bibehållas vid rätten att, i huvudsak enligt nu gällande grunder, till skattelösa av åboarna i fråga eller deras närmaste skyldemän brukad inrösningsjord ävensom skogs- eller hagmark, som kan finnas för deras jordbruks vidmakthållande nödig.

Med åberopande av den förestående motiveringen få vi hemställa,

att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förvarande proposition med den inskränkning, att suspensionen allenast måtte gälla intill den 1 maj 1921.»

Bilaga.

Sammandrag av från vederbörande länsstyrelser meddelade uppgifter angående sådana med åbo försedda hemman och hemmansdelar av krono natur, som kunna till skatte lösas.

L ä n	Antal	Mantal	Areal i har	
			Inrösningsjord	Avrösningsjord
Stockholms	—	—	—	—
Uppsala	5	$\frac{7}{8}$	1) 17,28	1) —
Södermanlands	6	$\frac{123}{24}$	2) 86,77	108,37
Östergötlands	19	$\frac{615}{96}$	3) 119	3) 38
Jönköpings	21	5	4) 201,79	4) 226,91
Kronobergs	5	$\frac{467}{864}$	5) —	5) —
Kalmar *)	—	—	—	—
Gottlands	—	—	—	—
Blekinge	6	$\frac{162}{100}$	6) 3,43	6) 3,51
Kristianstads	14	$\frac{151}{84}$	7) 71,42	7) 10,53
Malmöhus	47	$\frac{161}{100}$	8) 94,93	8) —
Hallands	5	$\frac{48}{48}$	17,73	79,36
Göteborgs och Bohus	10	$\frac{1409}{756}$	9) —	9) —
Älvsborgs	6	$\frac{17}{48}$	10) 41,12	10) 167,44
Skaraborgs	18	$\frac{1122}{144}$	11) 162,3	11) 83,1
Värmlands	—	—	—	—
Örebro	43	$\frac{290}{100}$	12) 41,67	12) 107,40
Västmanlands	—	—	—	—
Kopparbergs	2	13) $\frac{9}{128}$	13,50	5,98
Gävleborgs	2	$\frac{5}{24}$	14) 2,01	14) 45,16
Västernorrlands	3	$\frac{137}{48}$	15) 26,96	15) 437,89
Jämtlands	1	$\frac{19}{8840}$	16) 1,86	16) 47,09
Västerbottens *)	—	—	—	—
Norrbottnens	68	$\frac{6239}{884}$	17) 3200,73	17) 9675,31

*) Uppgift ej ankommen till utskottet vid tiden för tryckningen.

1)–17) se nästa sida.

¹⁾ Beträffande 2 av hemmanen om tillhoppa $\frac{2}{3}$ mantal har arealen icke kunnat uppgivas. En av hemmansdelarna om $\frac{1}{4}$ mantal, vilken icke med bestämdhet kunnat identifieras, har andel med två andra hemman i avrösningsjord om 76,5 har.

²⁾ 56,83 har utgöres av ej angivet ägoslag; å en hemmansdel om $\frac{1}{12}$ mantal, vilken tilldelats visst säteri i ersättning för mistad mulbetesrätt, finnes ej åbo.

³⁾ Beträffande 11 av hemmanen (därav 3 berustade säterier) har areal ej kunnat angivas; i 5 fall är lagfart beviljad för tillhoppa $\frac{2}{3}$ mantal; 6 hemman om 110 har inrösningsjord och 33 har avrösningsjord tillhöra Visingsö skolegodsfond.

⁴⁾ Areal har för 6 av hemmanen om tillhoppa $1\frac{1}{2}$ mantal ej angivits; utöver här inräknade arealer hade 5 hemman andel i samfällighet med andra hemman; $\frac{5}{8}$ mantal äro kronan tilldömda och ansökan om åborätt härå på prövning beroende; 5 hemman om 115,14 har inrösningsjord och 66,21 har avrösningsjord tillhöra Visingsö skolegodsfond.

⁵⁾ Enligt en lantmäteristyrelsens utredning skulle en sannolikt blivande areal för 3 st. hemman om tillhoppa $\frac{1}{2}$ mantal, vilka återvunnits genom Kungl. Maj:ts dom den 2/2 1916, uppgå till 26 har inägor och 727 har utmark; beträffande $\frac{1}{8}$ mantal av dessa (6,5 har inägor, 242,5 har utmark) var ansökan till skatte beroende på prövning; i fråga om 2 av hemmanen om tillsammans $\frac{3}{8}$ mantal hade areal ej angivits; åboskapet beträffande 1 hemman om $\frac{1}{4}$ mantal tvistigt, bl. a. gjorde *bolag* därpå anspråk.

⁶⁾ 4 av hemmanen om tillhoppa $\frac{7}{10}$ mantal ligga i samfällighet med andra hemman, varför arealen icke här angivits; beträffande 1 av hemmanen om $\frac{1}{4}$ mantal har utredning icke kunnat införskaffas; å ett hemman om $\frac{1}{8}$ mantal är även ett *bolag* åbo för 2,23 har.

⁷⁾ Beträffande 9 av hemmanen om tillhoppa $\frac{8}{10}$ mantal har areal ej kunnat angivas; $\frac{1}{8}$ mantal delvis lagfaret.

⁸⁾ Läge och areal okända beträffande 35 av hemmanen om tillhoppa $1\frac{1}{10}$ mantal; därav lagfarna 9 st. om tillhoppa $\frac{3}{10}$ mantal samt av påstådd annan natur än krono 8 st. om tillhoppa $\frac{1}{10}$ mantal; av övriga hemman utgör 73,61 har beräknad areal av ej angivet ägoslag; arealen okänd beträffande i samfällighet liggande 2 hemman om tillhoppa $\frac{3}{10}$ mantal; 2 hemman om tillhoppa $\frac{7}{8}$ mantal och 10,99 har inrösningsjord hava lagfarits.

⁹⁾ 2 av hemmanen om tillhoppa $\frac{4}{8}$ mantal oskiftade; de övriga ligga samtliga i samfällighet med andra hemman, varför arealen icke här angivits.

¹⁰⁾ 2 av hemmanen om tillhoppa $\frac{3}{16}$ mantal hade därutöver andelar i samfällighet; i fråga om $\frac{1}{4}$ mantal har någon areal ej kunnat angivas.

¹¹⁾ *Bolag* innehar $\frac{8}{8}$ mantal om 50,6 har inrösningsjord och 38,6 har avrösningsjord; beträffande 7 av hemmanen om tillhoppa $\frac{3}{8}$ mantal har uppgift å areal ej kunnat lämnas.

¹²⁾ Beträffande 8 av hemmanen var arealen beräknad; i 3 fall, berörande 145,85 har, kunde arealen ej specificeras i skilda ägoslag och har därför ej medräknats. I fråga om 20 hemman om tillhoppa $1\frac{5}{10}$ mantal saknas uppgift om areal; i 5 fall har lagfart beviljats för tillhoppa $\frac{1}{2}$ mantal med en areal av 170,7 har; 5 hemman om tillhoppa $\frac{1}{10}$ mantal innehavas av *bolag*.

¹³⁾ Beträffande ett hemman har mantal ej kunnat uppgivas.

¹⁴⁾ Härutöver viss areal i samfällighet med andra hemman.

¹⁵⁾ Härav innehar *bolag* 161,65 har avrösningsjord ($\frac{2}{5}$ mantal); 1 av hemmanen ligger i samfällighet med andra hemman, varför areal ej kunnat angivas för detsamma.

¹⁶⁾ Hemmanet, vilket saknar åbo, har ej med säkerhet kunnat identifieras; av två lika ägolotter, som kunde tänkas ifrågakomma, innehåller den ena här angiven areal.

¹⁷⁾ 9 av hemmanen om tillhoppa $\frac{2}{10}$ mantal krono hava tillsammans med hemman av skatte natur gemensamma arealer om sammanlagt 293,38 har inrösningsjord och 1019,11 har avrösningsjord; 6 av hemmanen om tillhoppa $\frac{5}{16}$ mantal krono hade med andra hemman av krono natur gemensamma arealer av tillhoppa 307,91 har inrösningsjord och 3328,04 har avrösningsjord; samtliga nu nämnda arealer hava icke inräknats i sammandraget; för 10 hemman om tillhoppa $2\frac{3}{8}$ mantal äro avrösningsjord och impediment samfälliga och hava ej angivits till arealen.